

Een waterput uit de IJzertijd of Romeinse tijd en laatmiddeleeuwse sporen aan de Kerkweg 3A te Schoonrewoerd, gemeente Vijfheerenlanden

Een archeologische opgraving

Auteurs:

- V. Cock
- M. van Stiphout
- A.Y.E. Minneboo

CONCEPT

Colofon

ADC Rapport

Een waterput uit de IJzertijd of Romeinse tijd en laatmiddeleeuwse sporen aan de Kerkweg 3A te Schoonrewoerd, gemeente Vijfheerenlanden.

Een archeologische opgraving

Auteurs: V. Cock, M. van Stiphout en A.Y.E. Minneboo

In opdracht van: Gemeente Vijfheerenlanden

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, februari 2025

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie door:

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Nijverheidsweg-Noord 114
3812 PN Amersfoort
T 033 299 8181
E info@archeologie.nl
W www.archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Vooronderzoek	8
1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	9
1.4 Opzet van het rapport	10
2 Methoden	12
2.1 Puttenplan en werkwijze	12
2.2 Technische uitwerking van het onderzoek	13
2.3 Oplevering van het terrein	14
3 Resultaten	15
3.1 Fysisch geografisch onderzoek	15
3.2 Sporen en structuren	16
3.3 Vondstmateriaal	19
4 Conclusie	20
4.1 Algemeen	20
4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	20
Literatuur	24
Lijst van afbeeldingen en tabellen	24
Verklarende woordenlijst	25
Afkortingen in de database	26

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Utrecht
Gemeente:	Vijfheerenlanden
Plaats:	Schoonrewoerd
Toponiem:	Kerkweg 3A
Kaartblad:	38HN2
Coördinaten:	136.454 / 436.839 (ZW) 136.501 / 436.818 (ZO) 136.461 / 436.885 (NW) 136.521 / 436.867 (NO)
Opdrachtgever:	Gemeente Vijfheerenlanden Contactpersoon: Mevr. A. van Pelt Postbus 11 4140 AA Leerdam Tel: 088-599 7520 / 088-599 7000 E-mail: a.van.pelt@vijfheerenlanden.nl
Projectverantwoordelijke:	M. van Stiphout
Bevoegde overheid:	Gemeente Vijfheerenlanden
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Mevr. L. Bruning (Omgevingsdienst Regio Utrecht) Archimedeslaan 6 3584 BA Utrecht Tel: 06-3491 4004 E-mail: l.bruning@odru.nl
Goedkeuring rapport door bevoegde overheid:	
Archiszaaknummer:	5621508100
ADC-projectcode:	1854
Complex en ABR codering:	Nederzetting onbepaald (NX), Infrastructuur percelering (IPER)
Periode(n):	IJzertijd of Romeinse tijd, Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
KNA versie:	4.2
Geomorfologische context:	Schoonrewoerdse stroomgordel en flank van de dorpsterp van Schoonrewoerd
NAP hoogte maaiveld:	1,6 – 1,3 m +NAP
Maximale diepte onderzoek:	-1,25 m NAP (waterput)
Uitvoering van het veldwerk:	15 en 16 juli 2024 en 31 januari 2025
Beheer en plaats documentatie:	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Utrecht

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Vijfheerenlanden heeft ADC ArcheoProjecten op 9 en 10 juli 2024 en 31 januari 2025 een definitieve opgraving uitgevoerd in het plangebied Kerkweg 3A achter de Noachschool in Schoonrewoerd, gemeente Vijfheerenlanden. Aanleiding vormt de geplande uitbreiding van de Noachschool aan de noordzijde met een nieuw gebouw waarvoor binnen dit plangebied grondroerende werkzaamheden plaats moeten vinden. Eventueel in de bodem bewaard gebleven archeologische resten worden hierdoor verstoord of vernietigd. Bij een eerder uitgevoerd proefsleuvenonderzoek zijn resten van een mogelijk middeleeuws erf aangetroffen, op basis van vondsten te dateren tussen ca. 1250 en 1550. De vindplaats is door de bevoegde overheid als behoudenswaardig aangemerkt en kan niet *in situ* bewaard blijven. Daartoe heeft het bevoegd gezag besloten dat de sporen en vondsten van deze behoudenswaardige vindplaats middels een opgraving moesten worden veiliggesteld.

Het oorspronkelijke puttenplan bestond uit vier werkputten. Echter, door de omstandigheden in het veld is er voor de eerste fase voor gekozen om één grote werkput in twee delen aan te leggen. Dit omdat er niet voldoende ruimte was om de vrijgekomen grond op te slaan en om een zo groot mogelijk sporenvak te creëren. Er is gekozen om de werkput in twee helften aan te leggen en te documenteren. Na aanleg en documentatie van de eerste helft werd de andere helft aangelegd en met de vrijgekomen grond kon de eerste helft weer worden gedicht. Deze techniek is doorgezet van oost naar west. In de eerste fase van het onderzoek kon één werkput niet worden aangelegd. Het betrof het meest westelijke deel op de locatie van de geplande infiltratiekratten. Doordat op het terrein nog bomen/boschages aanwezig waren die met de kraan niet te verwijderen waren, kon deze werkput toen niet worden aangelegd. Deze put is tijdens fase 2 opgegraven en gedocumenteerd als put 2. In het noorden van het plangebied bleek ook nog een smalle zone niet opgegraven en hier zijn tijdens fase 2 nog de werkputten 3 en 4 aangelegd.

Landschappelijk gezien bevindt het plangebied zich op de Schoonrewoerdse stroomgordel. Deze was actief rond ca. 3250-2100 v.Chr. In het grootste deel van het onderzoeksgebied bestaat de natuurlijke ondergrond uit een gelaagd zandpakket dat als beddingafzettingen van deze stroomgordel wordt geïnterpreteerd. Langs de zuidelijke plangrens is een smalle zone van uiterst siltige klei aanwezig die als mogelijke restgeul of crevasse zou kunnen worden geïnterpreteerd.

Tijdens het veldwerk zijn verschillende archeologische sporen uit meerdere perioden waargenomen evenals enkele recente verstoringen. De archeologische sporen bestonden vooral uit kuilen en greppels, maar er is ook een waterput aangetroffen. De vondst van deze waterput is bijzonder want op basis van handgevormd besmeten aardewerk dateert deze uit de IJzertijd of Inheems-Romeinse periode. Andere sporen uit deze periode lijken te ontbreken al oversnijdt de waterput wel een greppel die mogelijk uit dezelfde periode of vroeger dateert. Van de houten putconstructie was niks bewaard gebleven.

Uit de Late Middeleeuwen dateren enkele kuilen, maar te gering in aantal en zonder zicht op een structuur om van een erf te kunnen spreken. Het kleine aantal sporen en de afwezigheid van structuren duidt wellicht eerder op een achtererf van bewoning in de omgeving. Gezien de locatie van het plangebied zou het kunnen gaan om een achtererf van bewoning aan de Dorpsstraat. In deze kuilen zijn fragmenten grijsbakkend en spaarzaam geglazuurd roodbakkend aardewerk gevonden met een datering in de 14e of 15e eeuw.

Twee greppels met een lichte noordoost-zuidwest oriëntatie komen overeen met perceelsgrenzen of sloten die op historische kaarten uit de late 19e en 20e eeuw zijn terug te vinden. Eén dierbegraving kwam direct vanuit de bouwvoor tevoorschijn en moet op basis daarvan als 20e-eeuws worden beschouwd.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende perioden.

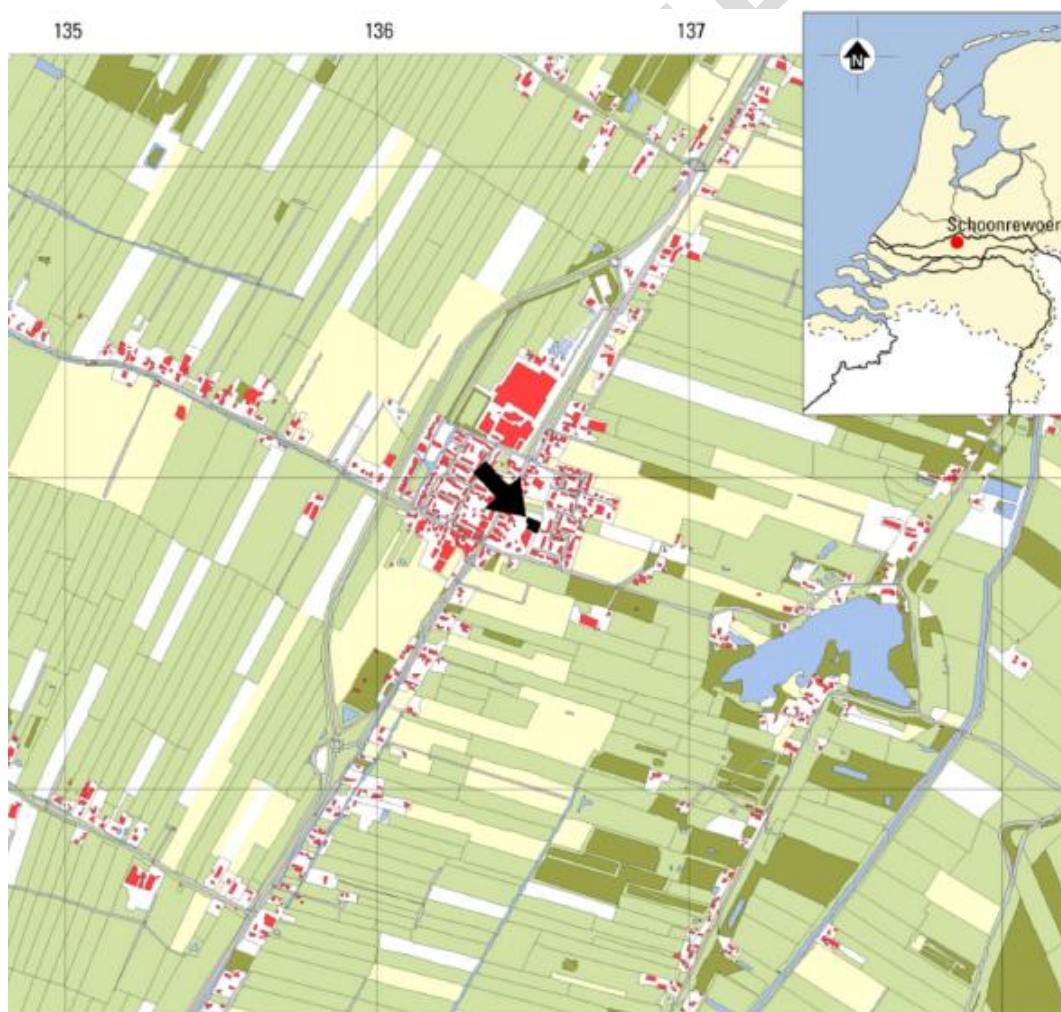
Archeologische perioden		Datering	Geologisch tijdperk	
Nieuwste tijd	C	1795	Holoceen	
Nieuwe tijd	B	1650		
	A	1500		
Middeleeuwen	Late Middeleeuwen B	1250		Laat-Subatlanticum
	Late Middeleeuwen A	1050		1150 na Chr.
	Ottoons	900		
	Karolingisch	725		
	Merovingisch laat	525		
	Merovingisch vroeg	450		
Romeinse tijd	Laat	270		
	Midden	70 na Chr.		
	Vroeg	15 voor Chr.		
IJzertijd	Laat	250		Vroeg-Subatlanticum
	Midden	500		450 voor Chr.
	Vroeg	800		
Bronstijd	Laat	1100		
	Midden	1800		
	Vroeg	2000		
Neolithicum (Nieuwe-Steentijd)	Laat	2850		Subatlanticum
	Midden	4200		3700
	Vroeg	4900/5300		
Mesolithicum (Midden-Steentijd)	Laat	6450		Atlantikum
	Midden	8640		7300 Boreaal
	Vroeg	9700		8700 Preboreaal
Prehistorie	Laat		Pleistoceen	
	Jong B	12.500		
	Jong A	16.000		
		35.000		
Paleolithicum (Oude-Steentijd)	Midden			Weichselien
				114.000
				Eemien
				126.000
				Saalien II
				236.000
				Oostermeer
				241.000
		250.000		
				Saalien I
				322.000
				Belvédère/ Holsteinien
				336.000
				Glaciaal
Oud				384.000
				Holstienien
				416.000
				463.000
				Elsterien

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de gemeente Vijfheerenlanden heeft ADC ArcheoProjecten op 9 en 10 juli 2024 en op 31 januari 2025 een definitieve opgraving uitgevoerd in het plangebied Kerkweg 3A te Schoonrewoerd (afb. 1) in het kader van geplande nieuwbouw. Directe aanleiding voor het onderzoek vormde de geplande uitbreiding van de Noachschool ten noorden van de huidige bebouwing (afb. 2). Ten westen van de uitbouw worden infiltratiekratten geplaatst ten behoeve van watercompensatie. Op de kaart van het vigerende 'Bestemmingsplan Schoonrewoerd Dorp' staat het plangebied aangeduid als een zone met een archeologische dubbelbestemming (Waarde Archeologie – 1). Voor een dergelijke zone geldt een archeologische onderzoeksverplichting bij een bodemverstoring met een oppervlakte van meer dan 30 m² en een diepte van meer dan 0,3 m onder maaiveld. Daarom is in eerste instantie een archeologisch bureau- en booronderzoek binnen het plangebied uitgevoerd. Vervolgens heeft op basis van de resultaten van dit vooronderzoek nader onderzoek plaatsgevonden door middel van de aanleg van twee proefsleuven. Dit leverde sporen en vondsten op van een mogelijk laatmiddeleeuws erf dat door de bevoegde overheid als behoudenswaardige vindplaats is aangemerkt. Uitvoering van de nieuwbouwplannen heeft tot gevolg dat de bodem wordt geroerd en daarmee de archeologische vindplaats zou worden verstoord. Omdat behoud *in situ* niet mogelijk was heeft het bevoegd gezag bepaald dat de resten van deze behoudenswaardige vindplaats door middel van een vlakdekkende opgraving moesten worden veiliggesteld.

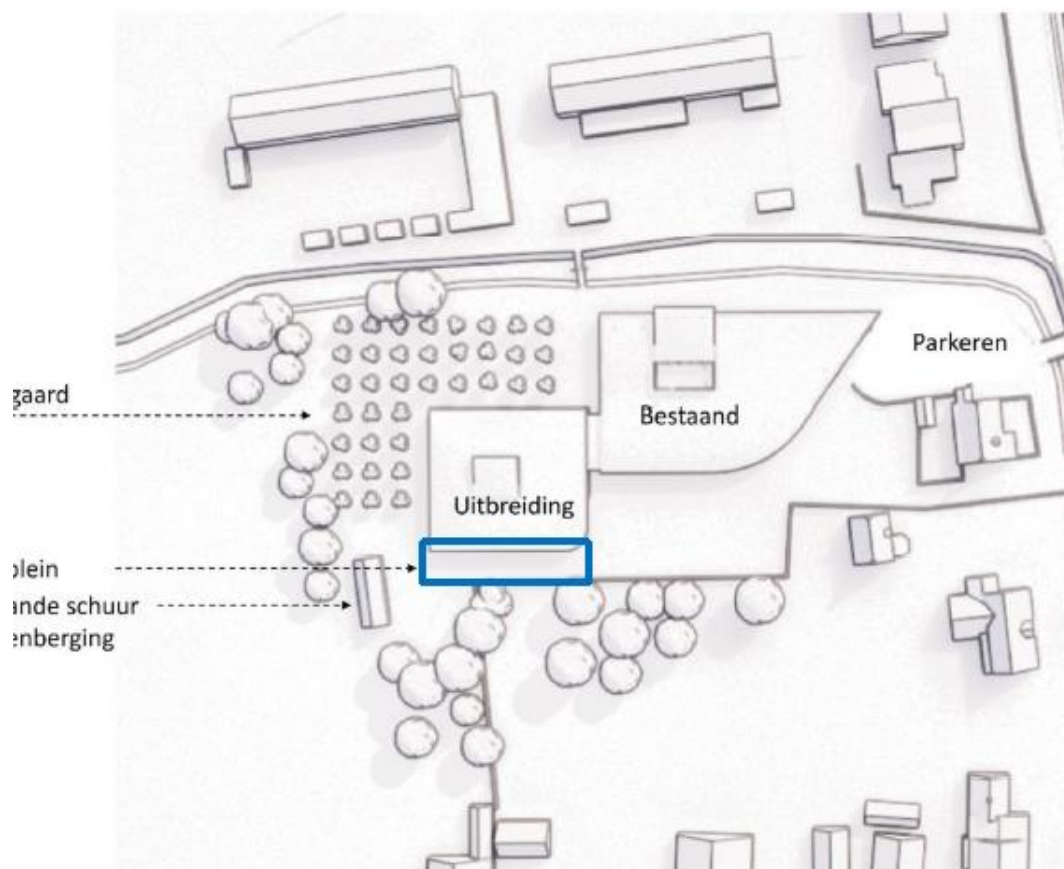

Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied op de topografische kaart (overgenomen uit PvE).

situatie

Peters & Lam

Afb. 2. Bouwteken met de Noachschool en de geplande uitbreidingen. Het noorden is links. In het blauw is de locatie van de infiltratieputten aangegeven (overgenomen uit PvE).

Het onderzoeksgebied was voor de opgraving in gebruik als boomgaard en grasland. Ten zuiden van de boomgaard ligt het huidige gebouw van de Noachschool aan de Kerkweg 3A. De oostelijke grens wordt gevormd door de Kortgerechtsche Wetering. De west- en noordzijde grenzen aan de percelen van de Dorpstraat 26-32. Het onderzoeksgebied heeft een omvang van ca. 2.100 m².

1.2 Vooronderzoek

Een eerste archeologische inventarisatie van het plangebied heeft plaatsgevonden in 2021 door SOB Research en bestond uit een bureau- en booronderzoek. Op basis van deze resultaten heeft vervolgens een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven plaatsgevonden uitgevoerd door ADC Beesd. Onderstaande paragrafen zijn voor het grootste deel uit deze onderzoeken overgenomen.

Landschap

Het plangebied ligt in het centrale deel van het Nederlandse rivierengebied op de Schoonrewoerdse Stroomgordel (actieve fase: ca. 3250-2100 v.Chr.). Onder deze stroomrug liggen afzettingen van de Middelkoop Stroomrug (actieve fase: ca. 6250-4200 v.Chr.). Ter plaatse van de Schoonrewoerd Stroomgordel zijn meerdere archeologische vindplaatsen uit de periode van het Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd aangetroffen. Op de geomorfologische en bodemkundige kaart van Nederland staat het plangebied aangegeven als een terp (respectievelijk code: 'B91' en 'terp'). Het ligt op de oostelijke flank van de dorps terp van Schoonrewoerd.

Archeologie

Op het terrein direct ten zuiden van het plangebied, waar het huidige gebouw van de Noachschool staat, is in 2016 een archeologische begeleiding en opgraving uitgevoerd. De bouwput was bij de start van dit onderzoek al uitgegraven. In het noordelijke deel van de opgraving was een zone met restgeulafzettingen aanwezig. In de restgeulvulling werden twee vegetatieniveaus aangetroffen. Het bovenste niveau is op basis van het aardewerk en ¹⁴C-analyse in de Midden Bronstijd B gedateerd. Er zijn ook twee zandlagen aangetroffen die door de onderzoekers in verband gebracht worden met twee overstromingsfasen in de 11^e/12^e eeuw en in de 14^e eeuw.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek in oktober 2023 zijn twee vindplaatsen aangetroffen. De jongste vindplaats bestaat uit lagen van de dorps terp en is direct vanaf het maaiveld aangetroffen. De terplagen strekken zich over het hele plangebied uit en reiken tot een diepte van 40 tot 70 cm -mv. De onderzoekers stellen dat op basis van de vondsten het erop lijkt dat de terp(ophoging) aan het einde van de 16^e eeuw is aangelegd. De oudste vindplaats dateert aan het eind van de 13^e/14^e eeuw. Deze ligt in de top van de dijkdoorbraakafzettingen die zich hebben gevormd vanuit de rivieren in de Betuwe na de aanleg van de Diefdijk (1 km ten oosten van het plangebied). Aan de hand van de stratigrafie wordt verwacht dat deze vindplaats niet ouder is dan 1284. De middeleeuwse vindplaats is vanaf 40 cm -mv aangetroffen.

Historie

Uit de bestudering van de historische kaarten is gebleken dat het onderzoeksgebied tot 1936 onbebouwd is geweest. De bebouwing na 1936 betreft vermoedelijk de twee schuren behorende tot de percelen aan de Dorpsstraat, die buiten het onderzoeksgebied van het proefsleuvenonderzoek vallen. Het onderzoeksgebied is voor zover vastgesteld kan worden altijd onbebouwd gebleven.

Aan de hand van het bureauonderzoek heeft ADC Beesd in oktober 2023 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in het plangebied. Tijdens dit onderzoek zijn twee proefsleuven aangelegd in het gebied met een totale oppervlakte van 120 m². In de proefsleuven zijn resten van een middeleeuws (achter)erf aangetroffen. Het erf is aan de hand van de bodemstratigrafie en vondstmateriaal te dateren in de periode tussen circa 1250 en 1550. Het zwaartepunt lijkt aan het einde van de 13^e en in de 14^e eeuw te liggen. De in het plangebied aangetroffen resten bestonden uit onder meer een mestkuil en twee forse greppels of grachten. Verder zijn nog een aantal kleine greppeltjes (mogelijk moesbedden), twee paalkuilen en een kuil aangetroffen. De vindplaats is als behoudenswaardig bestempeld en kreeg als advies om een definitieve opgraving te laten uitvoeren in het gebied.

1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

Het doel van dit archeologische onderzoek is het veiligstellen van het materiaal van de vindplaats(en) en het documenteren van de gegevens. Daarmee wordt informatie behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden.

Het onderzoek moest antwoord geven op de in het PvE gestelde onderzoeksvragen. Deze worden daarom hieronder nog eens opgesomd.

Algemeen

1. In hoeverre is er sprake van een (deel van een) middeleeuws erf? En is er sprake van één erf of meerdere erven?
2. Hoe verhouden de onderzoeksresultaten zich tot de opgraving binnen de bouwput van de huidige Noachschool?
3. Indien het onderzoek geen aanvullende of beperkte aanvullende archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert t.o.v. de sporen uit het proefsleuvenonderzoek, welke verklaring is hiervoor dan te geven?
4. Zijn er verstoringen van de vindplaats waar te nemen en wat is de aard en omvang daarvan?

Perioden en vindplaatsen

5. Wat is de begrenzing of de ruimtelijke spreiding van de vindplaats(en)? Is hier slechts het achterdeel van het erf te vinden of ook de bewoningsresten (boerderij/huis) zelf?

6. Zijn er aanwijzingen voor structuren/gebouwen (opslagstructuren, waterputten, ovens, etc.) op het erf? En zo ja, wat is hiervan de aard, functie en datering?
7. Wat is per archeologische vindplaats in het onderzoeksgebied:
 - a. de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing
 - b. de geologische en/of bodemkundige eenheid
 - c. de omvang (inclusief verticale dimensies)
 - d. aard /complextype/functie
 - e. de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
 - f. de vondst- en spoordichtheid
 - g. de stratigrafie
 - h. de ouderdom, periodisering, typochronologische classificatie
8. Welke uitspraken kunnen worden gedaan over de begrenzing van het erf / de erven? En over de inrichting van het erf / de erven en de ontwikkelingen daarin?
9. Welke uitspraken kunnen worden gedaan over de activiteiten die op het erf / de erven plaatsvonden en de ontwikkeling daarin? Is er sprake van ambachten? Zo ja, welke?
10. In welke mate verhoudt de terpenlaag zich tot de Middeleeuwse vindplaats? Is hier aanvullende informatie over verkregen t.o.v. het proefsleuvenonderzoek? Kunnen in de terphogingen verschillende lagen worden herkend? En zo ja, wat is daarvan de aard en datering?
11. In hoeverre kan er een goed onderscheid gemaakt worden tussen de (recente) bouwvoor en de (jongste) terplaag?
12. In hoeverre zeggen de aangetroffen resten iets over de sociaal-economische situatie van de gebruikers?
13. Bij het aantreffen van bouwkeramiek en natuursteen uit relevante context: wat kan er gezegd worden over de herkomst van het materiaal, hoe is het bouwmateriaal toegepast en zijn deze te reconstrueren met tijdens het onderzoek aangetroffen gebouwen?
14. Is er een verwachting dat buiten het nu onderzochte gebied nog resten van de aangetroffen site(s) aanwezig zijn en wat is de verwachting omtrent de fysieke en inhoudelijke kwaliteit daarvan?
15. Welk advies kan op basis van de resultaten worden gegeven voor onderzoek in de directe omgeving buiten het plangebied? (methoden en technieken, onderzoeksvragen, aandachtspunten)
16. Is er sprake van een ensemblewaarde met vindplaatsen in de omgeving van het plangebied? Zo ja, omschrijf deze.
17. Welke uitspraken kunnen op basis van de aangetroffen sporen en vondsten worden gedaan over voedselbronnen en voedselproductie?
18. Hoe gingen de gebruikers van het erf om met afval?
19. Wat kan worden gezegd over de gebruiksduur en gebruikscontinuïteit van het erf / de erven?
20. Zijn er resten van infrastructuur (incl. bijv. karresporen, perceleringsgreppels, enz.)?
21. Welke uitspraken kunnen op basis van de aangetroffen sporen en vondsten worden gedaan over de ontwikkeling van het dorp Schoonrewoerd en de plaats van de vindplaats daarin?
22. Kunnen aangetroffen sporen worden gerelateerd aan historische kaarten?
23. Zijn er ook sporen en vondsten uit eerdere perioden dan het erf / de erven aangetroffen? Wat is hiervan de aard, functie en datering?
24. Zijn er ook sporen en vondsten uit latere perioden aangetroffen? Wat is hiervan de aard, functie en datering?

Landschappelijk

25. Hoe ziet de bodemopbouw eruit?
26. Wat is de relatie tussen de vindplaats en het omringende landschap?

1.4 Opzet van het rapport

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.2 -specificatie OS15). In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarna de eerste conclusies volgen. Indien nodig kan altijd worden teruggegrepen op de basisgegevens in het E-Depot Nederlandse Archeologie (EDNA).

Het volgende hoofdstuk (2) omschrijft de toegepaste onderzoeksmethoden tijdens de archeologische opgraving en het proces nadien. Vervolgens zullen de verschillende deelonderzoeken aan de orde komen. Allereerst volgt een beschrijving van het fysisch geografisch onderzoek (3.1), gevolgd door een beschrijving van de sporen (3.2). Daarna worden de vondsten per materiaalcategorie beschreven (3.3 e.v.). De auteurs staan telkens bij de betreffende hoofdstukken vermeld. Tot slot bevat hoofdstuk 5 de conclusie van het uitgevoerde onderzoek, de beantwoording van de onderzoeksvragen en eventuele aanbevelingen voor toekomstig onderzoek in soortgelijke omstandigheden.

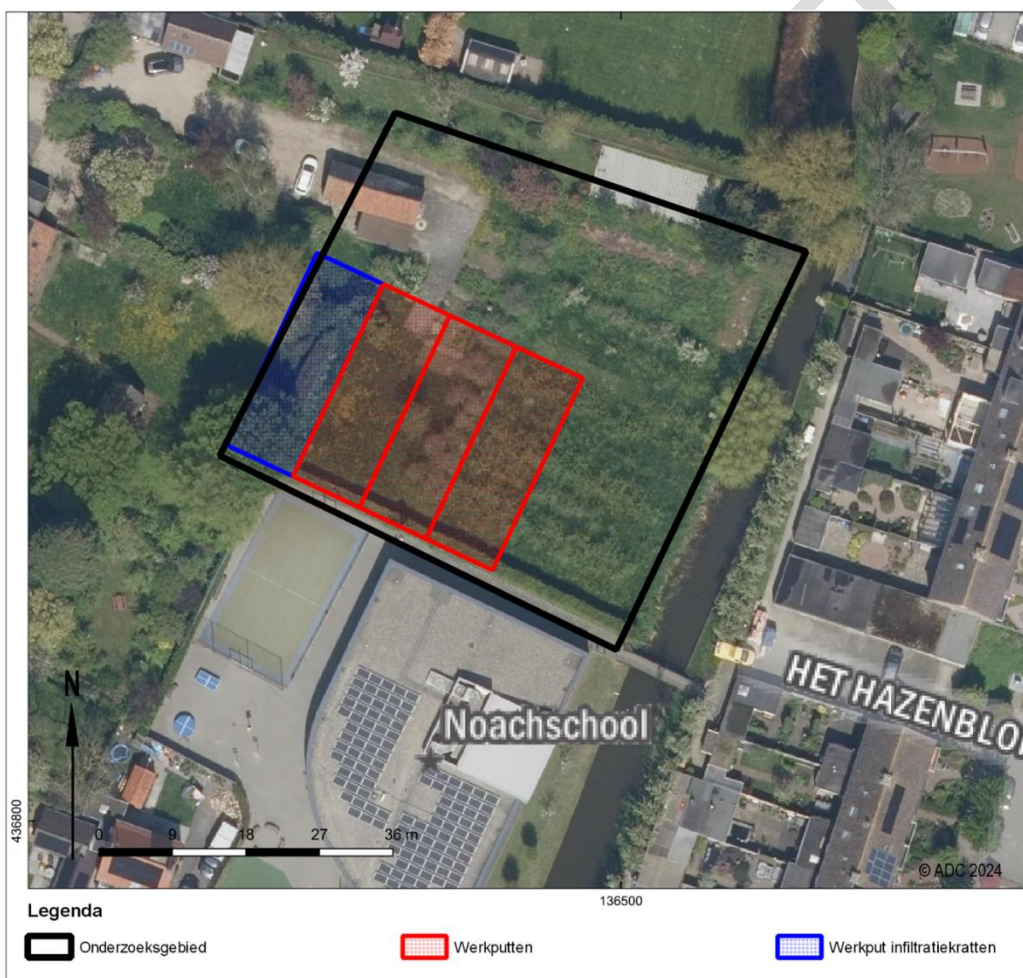
CONCEPT

2 Methoden

2.1 Puttenplan en werkwijze

Binnen het onderzoeksgebied waren in het PvE vier werkputten voorgesteld (afb. 3). Echter, door de omstandigheden in het veld is er voor de eerste fase voor gekozen om één werkput aan te leggen. Dit omdat er niet voldoende ruimte was om de vrijgekomen grond op te slaan. Er is gekozen om eerst de helft van de werkput aan te leggen en te documenteren. Vervolgens werd de andere helft aangelegd en met de vrijgekomen grond is de eerste helft gedicht (afb. 4). Deze techniek is doorgezet van oost naar west. Bij het aantreffen van sporen in de putwand zijn deze in het geheel blootgelegd of dusdanig vrij gelegd dat duidelijk was wat voor type spoor het betrof. Door plaatselijke omstandigheden kon één werkput niet worden aangelegd. Het betreft de in afbeelding 3 aangegeven blauwe werkput op de geplande locatie van infiltratiekragen. Doordat op het terrein nog begroeiing aanwezig was die met de kraan niet verwijderd kon worden, kon deze werkput niet worden aangelegd. Deze put is tijdens fase 2 op 31 januari 2025 opgegraven en gedocumenteerd als put 2. Ook is een smalle zone aan de noordkant die in fase 1 was gemist in fase 2 alsnog opgegraven en gedocumenteerd als put 3 en put 4.

Afb. 3. In PvE voorgesteld puttenplan.

Tijdens de opgraving zijn de vlakken machinaal aangelegd met een rupskraan met gladde bak. Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten in vakken van 5 x 4 m verzameld. Na elke haal van de kraan is het vlak met een metaaldetector onderzocht en zijn metaalvondsten verzameld en als puntvondst ingemeten om zo een beeld te vormen over de spreiding van materiaal in het onderzoeksgebied.

Grondsporen zijn direct ingekrast en voorzien van een spoornummer. Vervolgens is het vlak gefotografeerd en ingemeten met een Global Positioning System (GPS). Naast het inmeten van de sporen zijn ook vlakhoogtes en maaiveldhoogtes genomen met een interval van telkens 5 m. Elk spoor is beschreven op aard, kleur, vorm en eventuele insluitsels. Bij het aantreffen van vondstmateriaal is dit verzameld per spoor of per laag. Na het inmeten zijn de archeologisch relevante sporen met de hand gecoupeerd en verder gedocumenteerd (getekend (1:20), gefotografeerd en beschreven). Enkele natuurlijke sporen zijn selectief gecoupeerd. Na documentatie zijn de gecoupeerde sporen afgewerkt, is het vondstmateriaal verzameld per spoor en vulling en indien nodig bemonsterd voor archeobotanisch en archeozoologisch onderzoek.

De bodemopbouw is bestudeerd aan de hand van profielen. Profielen zijn geschaafd, gefotografeerd, getekend op schaal 1:20 en alle lagen zijn beschreven.

Afb. 4. Overzicht van de aangelegde werkputten.

2.2 Technische uitwerking van het onderzoek

De gegevens van de GPS zijn dagelijks uitgelezen, bewerkt en gecontroleerd. Alle gegevens zijn ingevoerd in het database programma Microsoft Access. Alle administratieve gegevens die horen bij de sporen (putnummer, spoornummer, spoordiepte, aard, beschrijving van de vullingen, etc.) zijn per spoor ingevoerd. Daarnaast zijn de metingen van de spooromtrekken in het programma MapInfo automatisch omgezet in een digitale vlaktekening (vector) per werkput. Vervolgens is elke werkput handmatig gecontroleerd en zijn spooroversnijdingen bijgewerkt. Hierna is een alle werkputtenkaart (APK) en allesporenkaart (ASK) vervaardigd in het GIS-programma QGIS. Het resultaat is een digitale kaart waarop elk spoor is afgebeeld met daaraan gekoppeld de informatie die in het veld werd gedocumenteerd (diepte, kleur, etc.). Alle vondsten zijn gewassen, gedroogd, gesplitst en in de database ingevoerd.

2.3 Oplevering van het terrein

Na afloop van het veldwerk is de werkput gedicht en verdicht (afb 5).

Afb. 5. Oplevering van het terrein.

3 Resultaten

3.1 Fysisch geografisch onderzoek

Het plangebied is gelegen in het centrale deel van het Nederlandse rivierengebied op de Schoonrewoerdse Stroomgordel. Deze kende een actieve fase rond ca. 3250-2100 v.Chr. Op een dieper niveau liggen onder deze stroomrug afzettingen van de Middelkoop Stroomrug. De actieve fase van deze stroomgordel was rond ca. 6250-4200 v.Chr. Op de geomorfologische en bodemkundige kaart van Nederland staat het plangebied aangegeven als een terp (respectievelijk code: 'B91' en 'terp'). Het ligt op de oostelijke flank van de dorpsterp van Schoonrewoerd.

Resultaten

Aan de basis bestaat het profiel uit een pakket gelaagd zand. De top hiervan werd aangetroffen op ca. 0,6 à 0,7 m +NAP. Vrijwel overal in het plangebied wordt dit gelaagde pakket zand met een scherpe en soms iets minder scherpe grens afgedekt door een omgewerkte laag. Binnen een deel van het terrein gaat het om een opgebrachte of omgewerkte laag die in de Late Middeleeuwen, in de 14e of 15e eeuw, gedateerd kan worden. In delen van het plangebied waar de overgang tussen deze lagen heel scherp is, bevindt zich in de afdekkende omgewerkte laag vondstmateriaal met een datering in de 19^e/vroeg 20^e eeuw. De top van het profiel bestaat uit de recente bouwvoor.

Enkel in het meest zuidelijke deel van het plangebied richting de grens met de Noachschool wijkt de bodemopbouw af. Hier bestaat de basis van het profiel uit een pakket grijsbruine, uiterst siltige klei (Ks4), wat naar beneden toe zandiger wordt. Het gelaagde zandpakket wordt geïnterpreteerd als beddingafzettingen van de Schoonrewoerd stroomgordel. De in het plangebied relatief smalle zone met klei in het zuiden die verder zuidelijk buiten het plangebied door zal lopen, wordt geïnterpreteerd als mogelijke restgeul of crevasse.

Afb. 6. Bodemopbouw langs de noordelijke plangrens met omgewerkte/opgebrachte lagen boven de natuurlijke beddingafzettingen van de Schoonrewoerdse stroomgordel.

3.2 Sporen en structuren

In het plangebied zijn verspreid over het terrein verschillende grondsporen aangetroffen, zoals kuilen, greppels, een waterput en een dierbegraaving (afb. 7). Ook kwamen er verschillende verstoringen tevoorschijn die zijn ingemeten als S999. Een kleine zone met spitsporen is gedocumenteerd als S997. Op basis van het verzamelde vondstmateriaal kunnen de sporen in verschillende perioden worden gedateerd.

Het oudste spoor werd ongeveer centraal in het plangebied aangetroffen en is geïnterpreteerd als een waterput (put 1 S5). Op het vlak was deze enigszins rond van vorm en ongeveer 2,70 m in diameter. Op basis van de vorm op het vlak, de ronde vorm tijdens het verdiepen en de vorm in de coupe met een relatief smalle rechte schacht naar beneden is dit spoor als waterput geïnterpreteerd, al is er van de houten putconstructie eigenlijk niks bewaard gebleven. Vanaf vlakniveau was de waterput nog ca. 1,50 m diep bewaard gebleven met de bodem op ongeveer -1,25 m NAP. Onderin de waterput is de complete bodem en een groot stuk wandscherf van een handgevormde, enigszins grof gemagerde, besmeten pot gevonden met een datering in de IJzertijd of Inheems-Romeinse periode. Andere sporen uit deze periode lijken te ontbreken, al oversnijdt dit spoor een greppel (put 1 S6) die mogelijk ook uit deze periode of nog ouder moet dateren. De greppel zelf heeft geen vondsten of insluitsels opgeleverd, maar is ook niet terug te vinden als perceelsgrens op historische kaarten.

De aangetroffen kuilen liggen te ver en te verspreid uit elkaar en zijn te gering in aantal om tot een structuur of erf te kunnen worden gerekend. Langs de noordelijke plangrens zijn in put 3 twee dicht naast elkaar gelegen kuilen gevonden met daarin laatmiddeleeuws grijsbakkend of roodbakkend spaarzaam geglaazuurd aardewerk uit de 14^e/15^e eeuw. Deze kuilen waren nog ca. 14 cm diep bewaard gebleven. Mede gelet op de locatie van het plangebied op enige afstand van de bewoning en bebouwing aan de Dorpsstraat, zouden de laatmiddeleeuwse kuilen mogelijk tot het achtererf van bewoning aan de Dorpsstraat kunnen behoren.

De kuilen S2 en S3 in put 1 dateren op basis van het hierin aangetroffen aardewerk en glas uit het begin van de 20^e eeuw. Kuil S1 heeft geen dateerbaar materiaal opgeleverd, ligt tegen de zuidelijke putgrens aan en loopt buiten het opgravingsvlak door. In vorm en voorkomen lijkt kuil S1 op de kuilen S2 en S3 en zou dus mogelijk ook uit de vroege 20^e eeuw kunnen stammen.

Greppel S8 bevat ook laatmiddeleeuws materiaal, maar een grote hoeveelheid machinale bakstenen in dit spoor duidt waarschijnlijk op opspit van ouder materiaal. De greppel komt ook overeen met een perceelsloot die op een historische kaart uit 1937 en 1957 is terug te vinden. De meest oostelijke greppel met een lichte noordoost-zuidwest oriëntatie komt overeen met een perceel sloot of perceelsgrens die staat weergegeven op een historische kaart uit 1876.

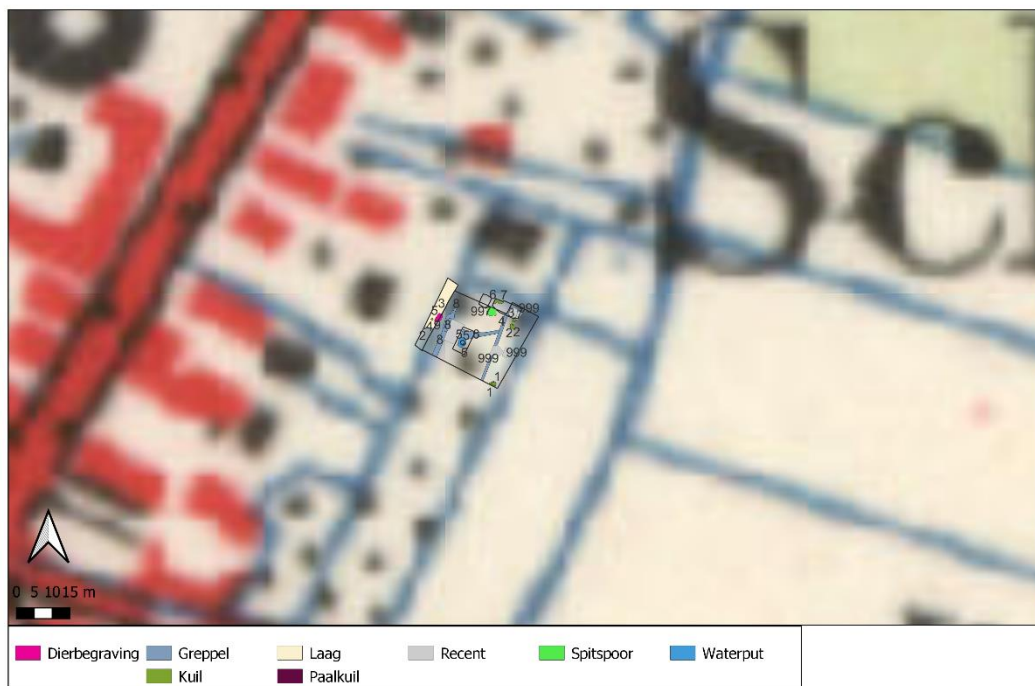
Dierbegraaving S9 kwam net als kuil S4 in werkput 2, al direct vanuit de bouwvoor tevoorschijn in het westen van het plangebied. Het betreft een rechthoekige kuil met daarin het skelet van een rund. Gezien de jonge ouderdom van dit spoor ergens in de 20^e eeuw is het skelet niet verzameld.

Afb. 7. ASK (allesporenkaart) van de opgraving.

Afb. 8. ASK geprojecteerd op een historische kaart uit 1876.

Afb. 9. ASK geprojecteerd op een historische kaart uit 1957.

3.3 Vondstmateriaal

Tijdens het veldwerk zijn 21 vondstnummers uitgeschreven. Enkele vondsten zijn verzameld uit de bouwvoor (S1000). Het overgrote deel van de vondsten is afkomstig uit sporen op het archeologische vlak en de jongste ophogingslaag in het profiel (S1001). Het betreft voornamelijk aardewerk, glas, dierlijk bot en een enkele baksteen. Uit de waterput is een fragment hout verzameld en gedocumenteerd, maar een duidelijke vorm is hierin niet herkend.

Uit de waterput S5 komen verschillende fragmenten handgevormd, enigszins grof gemagerd besmeten aardewerk, waaronder een complete platte bodem en een groot deel van de wand van een pot. De datering ligt in de IJzertijd of Romeinse tijd.

Een groter aantal aardewerkscherven dateert uit de Late Middeleeuwen en bestaat vooral uit grijsbakkend aardewerk en een enkele scherf roodbakkend spaarzaam geglazuurd aardewerk.

Het merendeel van het aardewerk is te dateren in de late 19^e en vroege 20^e eeuw, zoals witbakkend jugendstil met groen bloemmotief. Ook zijn er meerdere terra cotta bloempotten verzameld.

In pijp-aardewerk zijn verschillende pijpensteeltjes gevonden met een datering tussen de 17^e en 19^e eeuw.

De glasvondsten dateren vrijwel allemaal uit het begin van de 20^e eeuw, zoals een geperste medicijnfles van na 1900 en een bierglas, ook geperst na 1900 en inktpotjes.

4 Conclusie

4.1 Algemeen

De archeologische opgraving in Schoonrewoerd aan de Kerkweg 3A heeft verschillende sporen uit meerdere perioden aan het licht gebracht. Landschappelijk gezien bevindt het plangebied zich op de Schoonrewoerdse stroomgordel. Deze was actief rond ca. 3250-2100 v.Chr. In het grootste deel van het onderzoeksgebied bestaat de natuurlijke ondergrond uit een gelaagd zandpakket dat als beddingafzettingen van deze stroomgordel wordt geïnterpreteerd. Langs de zuidelijke plangrens is een smalle zone van uiterst siltige klei aanwezig die als mogelijke restgeul of crevasse zou kunnen worden geïnterpreteerd. Deze loopt verder in zuidelijke richting buiten het plangebied door. De natuurlijke ondergrond wordt afgedekt door omgewerkte en/of opgebrachte lagen. Waar de ophogingen niet recent geroerd zijn en intact lijken, is laatmiddeleeuws aardewerk in de vorm van scherfjes steengoed hierin aangetroffen met een datering in de 14^e of 15^e eeuw. Hierboven bevindt zich de recent geroerde bouwvoor.

In de top van de beddingafzettingen zijn verschillende sporen aangetroffen. Het oudste spoor betreft een waterput met een datering in de IJzertijd of Inheems-Romeinse periode. Van de houten putconstructie was niets meer bewaard gebleven.

Uit de Late Middeleeuwen dateren enkele kuilen, maar hierin is geen structuur herkend. Ook is het aantal te gering om van een erf te kunnen spreken. Eerder lijkt het plangebied zich te bevinden op het achtererf van laatmiddeleeuwse bewoning in de omgeving, bijvoorbeeld aan de Dorpsstraat. Enkele greppels die evenwijdig aan de Dorpsstraat liggen, zijn terug te vinden op historische kaarten uit de 19^e en 20^e eeuw als perceelsgrens of sloot.

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn gesteld zullen hier worden beantwoord op basis van de bevindingen van het onderzoek.

Algemeen

1. In hoeverre is er sprake van een (deel van een) middeleeuws erf? En is er sprake van één erf of meerdere erven?

Op basis van de aangetroffen resten in combinatie met de ligging van het plangebied lijken de laatmiddeleeuwse sporen tot het achtererf van bewoning, waarschijnlijk de Dorpsstraat, te behoren.

2. Hoe verhouden de onderzoeksresultaten zich tot de opgraving binnen de bouwput van de huidige Noachschool?

Tijdens het onderzoek van de Noachschool zijn er aanwijzingen voor activiteiten tijdens de Bronstijd/IJzertijd, 11^e/12^e eeuw en 14^e/15^e eeuw gevonden. Deze aanwijzingen zijn ook teruggevonden tijdens het huidige onderzoek. De waterput bevatte besmeten aardewerk daterend uit de IJzertijd of Romeinse tijd. Ook zijn er enkele kuilen aangetroffen met aardewerk daterend uit de periode 1250-1500.

Spoor 8 bestond uit een greppel met aardewerk daterend uit de periode 1250-1500, maar hierin is ook een grote hoeveelheid machinale bakstenen gevonden. Het is mogelijk dat deze greppel hoort bij de verkavelingsgreppel van het achtererf die gevonden is tijdens het onderzoek bij de Noachschool.

3. Indien het onderzoek geen aanvullende of beperkte aanvullende archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert t.o.v. de sporen uit het proefsleuvenonderzoek, welke verklaring is hiervoor dan te geven?

Er zijn sporen en vondsten uit meerdere perioden aangetroffen.

4. Zijn er verstoringen van de vindplaats waar te nemen en wat is de aard en omvang daarvan?

Binnen het onderzoeksgebied zijn verschillende recente verstoringen aangetroffen, maar deze lijken slechts beperkt oudere sporen verstoord te hebben.

Perioden en vindplaatsen

5. Wat is de begrenzing of de ruimtelijke spreiding van de vindplaats(en)? Is hier slechts het achterdeel van het erf te vinden of ook de bewoningsresten (boerderij/huis) zelf?

Behalve de waterput zijn er verder geen sporen uit de IJzertijd of Romeinse tijd in het plangebied aangetroffen, behalve mogelijk een greppel die door de waterput oversneden wordt. Mogelijk bevindt zich in de omgeving van het plangebied de bewoning die bij deze waterput hoort. De laatmiddeleeuwse kuilen lijken tot het achtererf van nabij gelegen bewoning te horen, bijvoorbeeld aan de Dorpsstraat, en sporen hiervan zullen ook buiten het plangebied doorlopen.

6. Zijn er aanwijzingen voor structuren/gebouwen (opslagstructuren, waterputten, ovens, etc.) op het erf? En zo ja, wat is hiervan de aard, functie en datering?

Er zijn geen aanwijzingen voor gebouwplattegronden, maar er is wel een waterput aangetroffen uit de IJzertijd/Romeinse tijd.

7. Wat is per archeologische vindplaats in het onderzoeksgebied:
- de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing
 - de geologische en/of bodemkundige eenheid
 - de omvang (inclusief verticale dimensies)
 - aard /complexiteit/functie
 - de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
 - de vondst- en spoordichtheid
 - de stratigrafie
 - de ouderdom, periodisering, typochronologische classificatie

De archeologische sporen bestonden vooral uit kuilen en greppels, maar er is ook een waterput aangetroffen. De vondst van deze waterput is bijzonder want op basis van handgevoerd besmeten aardewerk dateert deze uit de IJzertijd of Inheems-Romeinse periode. Andere sporen uit deze periode lijken te ontbreken al oversnijdt de waterput wel een greppel die mogelijk uit dezelfde periode of vroeger dateert.

Uit de Late Middeleeuwen dateren enkele kuilen, maar te gering in aantal en zonder zicht op een structuur om van een erf te kunnen spreken. Het kleine aantal sporen en de afwezigheid van structuren duidt wellicht eerder op een achtererf van bewoning in de omgeving. Gezien de locatie van het plangebied zou het kunnen gaan om een achtererf van bewoning aan de Dorpsstraat.

Twee greppels met een lichte noordoost-zuidwest oriëntatie komen overeen met perceelsgrenzen of sloten die op historische kaarten uit de late 19e en 20e eeuw zijn terug te vinden. Eén dierbegraving kwam direct vanuit de bouwvoor tevoorschijn en moet op basis daarvan als 20e-eeuws worden beschouwd.

8. Welke uitspraken kunnen worden gedaan over de begrenzing van het erf / de erven? En over de inrichting van het erf / de erven en de ontwikkelingen daarin?

Laatmiddeleeuwse sporen zullen ook buiten het huidige plangebied doorlopen. Over de inrichting van een erf is weinig bekend. De twee aangetroffen greppels met een lichte NO-ZW oriëntatie komen overeen met perceelsgrenzen of sloten die op historische kaarten uit de tweede helft van de 19^e eeuw en 20^e eeuw zijn terug te vinden.

9. Welke uitspraken kunnen worden gedaan over de activiteiten die op het erf / de erven plaatsvonden en de ontwikkeling daarin? Is er sprake van ambachten? Zo ja, welke?

Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd voor ambachtelijke activiteiten.

10. In welke mate verhoudt de terpenlaag zich tot de Middeleeuwse vindplaats? Is hier aanvullende informatie over verkregen t.o.v. het proefsleuvenonderzoek? Kunnen in de terpophogingen verschillende lagen worden herkend? En zo ja, wat is daarvan de aard en datering?

De natuurlijke afzettingen worden afgedekt door een opgebrachte of omgewerkte laag met daarin enkele laatmiddeleeuwse scherven. In de aard en opbouw van dit pakket is an sich geen terp of terpophoging herkenbaar.

11. In hoeverre kan er een goed onderscheid gemaakt worden tussen de (recente) bouwvoor en de (jongste) terplaag?

Het onderscheid tussen de bouwvoor en de ophogingslagen daaronder is goed waarneembaar, maar de ophogingslagen duiden an sich niet op een terp of terpophoging.

12. In hoeverre zeggen de aangetroffen resten iets over de sociaaleconomische situatie van de gebruikers?

Op basis van de resultaten van het onderzoek kan hierop geen antwoord worden gegeven.

13. Bij het aantreffen van bouwkeramiek en natuursteen uit relevante context: wat kan er gezegd worden over de herkomst van het materiaal, hoe is het bouw materiaal toegepast en zijn deze te reconstrueren met tijdens het onderzoek aangetroffen gebouwen?

Het bouw materiaal betreft vooral baksteenresten, maar aanwijzingen voor stenen bebouwing ontbreken.

14. Is er een verwachting dat buiten het nu onderzochte gebied nog resten van de aangetroffen site(s) aanwezig zijn en wat is de verwachting omtrent de fysieke en inhoudelijke kwaliteit daarvan?

Tijdens het onderzoek van de Noachschool zijn er aanwijzingen voor activiteit tijdens de Bronstijd/IJzertijd, 11^e/12^e eeuw en 14^e/15^e eeuw gevonden. Deze aanwijzingen zijn ook teruggevonden tijdens het huidige onderzoek. Sporen uit de IJzertijd/Romeinse tijd en Late Middeleeuwen kunnen ook buiten het huidige plangebied worden verwacht.

15. Welk advies kan op basis van de resultaten worden gegeven voor onderzoek in de directe omgeving buiten het plangebied? (methoden en technieken, onderzoeksvragen, aandachtspunten) Is er sprake van een ensemblewaarde met vindplaatsen in de omgeving van het plangebied? Zo ja, omschrijf deze.

De waterput uit de IJzertijd of Romeinse tijd duidt erop dat sporen van bewoning uit deze periode zich in de (directe) omgeving van het plangebied kunnen bevinden. Hetzelfde geldt voor de laatmiddeleeuwse kuilen die lijken te wijzen op een achtererf, mogelijk van bewoning aan de Dorpsstraat. De sporen en vondsten geven aan dat er direct buiten het huidige plangebied rekening moet worden gehouden met vindplaatsen uit deze periode. Er is onder andere een ensemblewaarde met de vindplaats onder de huidige Noachschool.

16. Welke uitspraken kunnen op basis van de aangetroffen sporen en vondsten worden gedaan over voedselbronnen en voedselproductie?

Op basis van de aangetroffen sporen en vondsten kan geen uitspraak gedaan worden over voedselbronnen en voedselproductie.

17. Hoe gingen de gebruikers van het erf om met afval?

Op basis van de aangetroffen sporen en vondsten kan geen uitspraak gedaan worden over de omgang van de gebruikers met afval.

18. Wat kan worden gezegd over de gebruiksduur en gebruikscontinuïteit van het erf / de erven?

Het onderzoek heeft sporen en vondsten opgeleverd die uit meerdere ogenschijnlijk kortstondige periodes stammen.

19. Zijn er resten van infrastructuur (incl. bijv. karresporen, perceleringsgreppels, enz.)?

Binnen het plangebied zijn een aantal mogelijke percelingsgreppels aangetroffen. Deze lijken vooral uit de 19^e en 20^e eeuw te dateren.

20. Welke uitspraken kunnen op basis van de aangetroffen sporen en vondsten worden gedaan over de ontwikkeling van het dorp Schoonrewoerd en de plaats van de vindplaats daarin?

Binnen dit relatief kleine plangebied zijn de resultaten te beperkt om tot grote nieuwe inzichten te leiden over de ontwikkeling van het dorp Schoonrewoerd. Duidelijk is wel dat het plangebied zich op het achtererf bevindt van laatmiddeleeuwse bewoning in de 14^e/15^e eeuw, vermoedelijk langs de Dorpsstraat.

21. Kunnen aangetroffen sporen worden gerelateerd aan historische kaarten?

Binnen het onderzoeksgebied zijn verschillende greppels te relateren aan perceelsgrenzen die staan weergegeven op historische kaarten uit de 19^e en 20^e eeuw.

22. Zijn er ook sporen en vondsten uit eerdere perioden dan het erf / de erven aangetroffen? Wat is hiervan de aard, functie en datering?

Binnen het onderzoeksgebied is een waterput aangetroffen met daarin aardewerk uit de IJzertijd of Romeinse tijd.

23. Zijn er ook sporen en vondsten uit latere perioden aangetroffen? Wat is hiervan de aard, functie en datering?

Enkele kuilen en greppels zijn in de 19^e en 20^e eeuw te dateren.

Landschappelijk

24. Hoe ziet de bodemopbouw eruit?

In het grootste deel van het onderzoeksgebied bestaat de natuurlijke ondergrond uit een gelaagd zandpakket dat als beddingafzettingen van deze stroomgordel wordt geïnterpreteerd. Langs de zuidelijke plangrens is een smalle zone van uiterst siltige klei aanwezig die als mogelijke restgeul of crevasse zou kunnen worden geïnterpreteerd.

25. Wat is de relatie tussen de vindplaats en het omringende landschap?

De sporen en vondsten bevinden zich op de zandige beddingafzettingen van een oude stroomgordel. Deze zal als een verhoging in het landschap hebben gelegen in tegenstelling tot de lager gelegen klei-op-veengebieden buiten deze stroomgordel.

Literatuur

Alma, X.J.F., 2023: *Tussentijds verslag Oud Gastel – Dorpsstraat 32-42*, Amersfoort.

Engeldorp Gastelaars, H. van, 2023: *Programma van Eisen Halderberge, Oud Gastel, Dorpsstraat 34 t/m 42. Protocol 4004 Opgraven Landbodems (variant Archeologische Begeleiding)*, Amersfoort (PvE 23-018).

Zee, R.M. van der 2021: *Dorpsstraat 34 t/m 42, Oud Gastel (gemeente Halderberge). Een bureauonderzoek*, Amersfoort (ADC Rapport 5325).

Lijst van afbeeldingen en tabellen

Afb. 2. Locatie van het onderzoeksgebied op de topografische kaart (overgenomen uit PvE).

Afb. 2. Bouwschets met de Noachschool en de geplande uitbreidingen. Het noorden is linksonder. In het blauw is de locatie van de infiltratiekratten aangegeven (overgenomen uit PvE).

Afb. 3. In PvE voorgesteld puttenplan.

Afb. 4. Overzicht van de aangelegde werkputten.

Afb. 5. Oplevering van het terrein.

Afb. 6. Bodemopbouw langs de noordelijke plangrens met omgewerkte/opgebrachte lagen boven de natuurlijke beddingafzettingen van de Schoonrewoerdse stroomgordel.

Afb. 7. ASK (allesporenkaart) van de opgraving.

Afb. 8. ASK geprojecteerd op een historische kaart uit 1876.

Afb. 9. ASK geprojecteerd op een historische kaart uit 1957.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Verklarende woordenlijst

Antropogene sporen Alle immobiele sporen van menselijke oorsprong, variërend van paalgaten of fosfaatvlekken tot muurresten.

AMK Archeologische Monumentenkaart geeft een overzicht van gewaardeerde archeologische terreinen in vier categorieën: 1). Archeologische waarde, 2) Hoge archeologische waarde, 3) Zeer hoge archeologische waarde en 4) Zeer hoge archeologische waarde beschermd. De AMK is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de RCE en de provincies en wordt beheerd door de RCE.

Archeologische indicatoren Indicatief archeologisch materiaal dat bij (boor)onderzoek een aanwijzing kan zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats.

Archis Archeologisch Informatie Systeem. Dit door de RCE beheerde systeem bevat informatie over o.a. onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen, waarnemingen, complexen en monumenten.

¹⁴C Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CMA Centraal Monumenten Archief.

Ex situ Niet ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en / of artefacten zich niet meer op de oorspronkelijke plaats in de bodem bevinden. Behoud ex situ is het bewaren van de archeologische informatie door definitief onderzoek (opgraven, documenteren en registreren).

IKAW Indicatieve kaart van archeologische waarden, een door de RCE geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek. Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

In situ Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponneerd, weggegooid of verloren. Behoud in situ is het behouden van archeologische waarden in de bodem.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

PVA Plan van Aanpak. Een door de opdrachtnemer op te stellen plan voor de uit te voeren werken waarmee beoogd wordt aan de vereisten zoals geformuleerd in het Programma van Eisen en/of het ontwerp te voldoen. Ook wordt hierin een voorstel gedaan voor de werkwijze waarmee de in het Programma van Eisen en/of ontwerp geformuleerde resultaatsverwachtingen bereikt kunnen worden.

PVE Programma van Eisen. Het PvE is een door een bevoegde overheid opgesteld of bekrachtigd document dat de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats geeft en de daaruit af te leiden eisen formuleert met betrekking tot het uit te voeren werk.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

RTS Robotic Total Station. Hiermee worden vlakken direct digitaal ingemeten.

Selectieadvies Archeologisch inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats. Dit wordt opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria.

Afkortingen in de database

REFERENTIELIJSTEN

Versie 1.6

AARD SPOOR

Aard van het spoor

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
AKR	(oude) akkerlaag
AWC	aardewerkconcentratie
BA	balk
BES	beschoeiing
BG	boorgat
BKS	bekisting
BOC	botconcentratie
BPA	beschoeiing, palen
BPL	beschoeiing, planken
BPT	beerput/beerelder
BRL	brandlaag
BU	bustum
BUN	visbun
BV	bouwvoor
CR	crematiegraf
DIG	dierbegraafing
DK	drenkkuil
DLT	doorlaat (door een muur)
DP	depressie
DR	drain
EG	erfgreppel
ES	esdek
FU	fuik
GA	gracht
GE	geul
GHE	grafheuvel
GR	greppel
GRK	grafkuil
GT	goot
HA	haard
HAK	haardkuil
HG	huisgreppel
HKC	houtscoolconcentratie
HI	hoefindruk
HO	hout
HU	hutkom
IN	inhumatiegraf
KEL	kelder
KGO	ovale kringgreppel
KGR	ronde kringgreppel
KGV	vierkante kringgreppel
KL	kuil
KS	karrenspoor
LAK	laklaag
LAT	latrine
LG	laag
LO	ophogingslaag
LS	stortlaag
MI	muurinsteek
MR	muur
MSK	mestkuil
MST	muursteen
MU	muuruitbraak
NV	natuurlijke verstoring
NVD	dierlijke verstoring
NVP	plantaardige verstoring

OV	oven
PA	houten paal
PAK	paal met paalkuil
PG	paalgat
PGK	paalgat met paalkuil
PK	paalkuil
PL	plank
PLW	plaggenwand
PO	poel
POE	poer
POT	potstal
PS	ploegspoor
PSE	ploegspoor, eergetouw
PSK	ploegspoor, keerploeg
REC	recent
RPA	palenrij
RPG	rij paalgaten
RPK	rij paalkuilen
RPL	rij planken
SG	standgreppel
SI	silo
SL	sloot
SPB	spaarboog
SPG	spitsgracht
SS	spitspoor
ST	steen
STC	steenconcentratie
VL	vlek
VR	vloer
VSC	vuursteenconcentratie
VW	vlechtwerk
WA	waterput
WG	weg
WK	waterkuil
WL	wal
WOO	woonlaag
XXX	onbekend

COUPEVORM

Vorm van de onderkant van het spoor in de coupe

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
ONR	onregelmatig
PNT	punt
RND	rond
VLK	vlak
KOM	komvormig
REV	revolvertas
VRK	vierkant
RHK	rechthoekig
NG	niet gecoupeerd

VLAKVORM

Vorm van het spoor op het horizontale vlak

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
LIN	lineair
ONR	onregelmatig
OVL	ovaal
RHK	rechthoekig
RND	rond
SIK	sikkelvormig
VRK	vierkant

KLEUR

Duiding van de kleur

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
BE	beige
BL	blauw
BR	bruin
GL	geel
GN	groen
GR	grijs
OR	oranje
PA	paars
RO	rood
RZ	roze
WI	wit
ZW	zwart

Daarnaast:

D	donker
L	licht
SCH	schoon
VL	vuil
ZR	zeer

DBRGR = donkerbruin (hoofdkleur is dan grijs)

INSLUITSEL

Aard van een insluitel van een vulling

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AS	as
AW	aardewerk vaatwerk
BOT	bot (geen schelp)
BS	baksteen
BW	bouwaardewerk (baksteen, dakpan, tegel)
FE	ijzeroer
FF	fosfaat
GL	glas
HK	houtschool
HL	huttenleem
HT	hout
KI	kiezel
LR	leer
MET	metaal
MN	mangaan
NS	natuursteen
OKR	oker
SCH	schelp
SL	slak
VKL	verbrande klei
VST	vuursteen

TEXTUUR

Textuur van een vulling met NEN-classificatie

<u>Code</u>	<u>NEN</u>	<u>Referentie</u>
K	K	klei
ZK	Ks1	zware klei
MK	Ks2	matig zware klei
LK	Ks3	lichte klei
Z-K		zandige klei
ZI		zavel
ZZI	Kz1	zware zavel
MZI	Kz2	matig lichte zavel
LZI	Kz3	lichte zavel
L	L	leem
SL	Lz1	siltige leem
Z-L	Lz3	zandige leem
V	V	veen
V1	Vk3	venige klei
V2	Vk1	kleilig veen
V3	VKM	mineraalarm veen
Z-V	Vz1	zandig veen
Z	Z	zand
FZ	Zs1	fijn zand
MZ	Zs1	middelgrof zand
GZ	Zs1	grof zand
ILZ	Zs2	iets lemig zand
LZ	Zs3	lemig zand
IGHZ	g1	iets grindhoudend zand
MGHZ	g2	matig grindhoudend zand
SGHZ	g3	sterk grindhoudend zand
V-Z	Vz3	venig zand
G	G	grind
FG		fijn grind
GG		grof grind
IZHG	Gz1	iets zandhoudend grind
MZHG	Gz2	matig zandhoudend grind
SZHG	Gz3	sterk zandhoudend grind
ST		steen
HT		hout
H0	h1	humushoudend
H1	h2	matig humeus
H2	h3	humusrijk

INHOUD

Aard van het materiaal van een vondst

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AW	aardewerk vaatwerk
AWG	gedraaid aardewerk
AWH	handgevormd Aardewerk
BAKSTN	baksteen
DAKPAN	dakpan
AXB	bot (geen schelp)
OMB	bot menselijk
ODB	bot dierlijk
CREM	crematieresten
BOUWMAT	bouwaardewerk (keramisch, geen steen)
COP	coproliet
GLS	glas (geen slak)
HK	houtschool
HT	hout (geen houtskool, geen plantaardige resten)
KER	keramische objecten (weefgewichten e.d.)
ODL	leer
MXX	metaal (geen slak)
MCU	koper/brons
MFE	ijzer
MPB	lood
MIX	gemengd
SXX	natuursteen (geen vuursteen)
PIJP	pijpenkoppen en -stelen
SCH	schelp
SLAK	slakken
TEGEL	tegel
OTE	textiel, touw
HUTTELM	verbrande klei (geen lemen gewichten)
SVU	vuursteen
XXX	overig

MONSTER

Aard van een monster

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
MA	monster algemeen
MAR	monster artropoden
MBOT	monster bot
MC14	monster voor ¹⁴ C-datering
MCH	chemisch monster
MCR	crematimonster
MD	monster voor dendrochronologisch onderzoek
MDIA	diatomeemonster
MDNA	DNA-monster
MFF	fosfaatmonster
MHK	houtskoolmonster
MHT	houtmonster
MP	pollenmonster
MSC	schelpenmonster
MSL	monster slijpplaat
MZ	zadenmonster voor botanisch onderzoek

VERZAMELWIJZE

Manier waarop een vondst of monster is verzameld.

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AAC	aanleg coupe (handmatig schaven)
AANV	aanleg vlak of profiel (handmatig)
BIGB	bigbag
COUP	couperen (handmatig)
DETC	detectorvondst
LICH	lichten (vondst met omringende grond integraal verwijderd)
MAA	machinale aanleg
MAF	machinale afwerking (of machinaal couperen)
MSCH	machinaal schaven
PUNT	puntvondst (ingemeten)
SCHA	uitschaven (handmatig)
SPIT	uitspitten (handmatig)
TROF	troffelen